

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра Школа соціальної роботи ім. В. І. Полтавця

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь — бакалавр

на тему:

**«СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ
ОТРИМАЛИ ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ У ФРАНЦІЇ (РЕГІОН БУРГУНДІЯ
ФРАНШ-КОНТЕ)»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності
231 Соціальна робота
Вербицька Надія Сергіївна

Керівниця Романова Н.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент _____

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____

«_____» _____

Київ-2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ.....	7
1.1. Теоретичні аспекти поняття “соціальна адаптація” та особливості нормативно-правового забезпечення процесу соціальної адаптації.....	7
1.2. Загальні підходи та критерії соціальної адаптації.....	12
1.3. Статус “тимчасового захисту”, який отримують українці у Франції, та його основні характеристики	18
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	22
2.1 Час та місце проведення дослідження	22
2.2. Етапи проведення дослідження.....	22
2.3. Процедура проведення дослідження.....	23
2.4 Методи та інструменти дослідження	25
2.5 Характеристика вибірки	26
2.6. Труднощі та обмеження проведення дослідження.....	27
2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять.....	28
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ У ФРАНЦІЇ.....	30
3.1 Основні потреби українців, які отримали тимчасовий захист на місцевому рівні у Франції	30
3.2 Найбільш поширені проблеми під час соціальної адаптації, з якими стикаються українці у місцевій французькій громаді	39
3.3 Критерії для успішної соціальної адаптації українців, які отримали тимчасовий захист у Франції	43
ВИСНОВКИ.....	45

	3
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
ДОДАТКИ.....	52

ВСТУП

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, а саме з 24 лютого 2022 року, за показниками ООН, кордон України з Європою перетнули 9 млн осіб (ООН, 2022). Зазначають, що станом на 11 липня 2022 року на території Європи перебуває близько 5,5 млн осіб. Більше ніж 4,6 млн осіб в'їхали до Польщі, 100 000 осіб знайшли захист на території Франції, як повідомляє Керівник Офісу з питань імміграції та інтеграції Дідьє Леші (Le figaro, 2022).

Українці, які вимушено виїхали в іншу країну, зіткнулися з новим суспільством, новими правилами та традиціями, новою культурою, новою системою життя. Леонідова (2022) звертає увагу на важливість вивчення процесу соціальної адаптації українських біженців, критеріїв впливу та наслідків на особистість. Одним із багатьох напрямків вивчення процесу соціальної адаптації також є культурний, який вивчає такі фактори як: мова, спілкування, пристосування до суспільства, особливості культури, нові цінності та правила поведінки (Требін, 2011).

Науковці виділяють мовне питання, яке має вплив на соціальну адаптацію, адже дуже часто особа не може функціонувати у суспільстві без знання мови (Голіната, 2022). Українці, які вимушено виїхали в інші країни, часто мають психологічні травми, потребують задоволення базових потреб, отримання соціальних послуг, медичної та психологічної допомоги (Psycom, 2022).

Доступ до отримання медичних послуг (медичного страхування), соціальних (соціальних виплат, соціального супроводу); доступ до працевлаштування та освіти європейські країни впроваджують за допомогою надання спеціального статусу “тимчасового захисту”, який був вперше активований після вторгнення росії, Радою ЄС (Рада ЄС, 2022).

Такий статус надає можливість українцям отримувати права громадян тієї країни, в якій вони отримали захист. Тимчасовий захист є відмінним від поняття “біженець”, адже українці можуть обрати країну для отримання тимчасового захисту, у той же час статус “біженця” надається автоматично у тій країні, у яку особа в'їхала

вперше. Статус “тимчасового захисту” надає можливість отримувати безкоштовну соціальну допомогу, соціальний супровід. Французька влада уповноважила соціальні служби регіону Бургундія Франш-Конте до надання послуги соціального супроводу задля допомоги українцям у вирішенні їх потреб та труднощів (Pour l'Ukraine - Accueil, 2022).

Українці потребують розуміння суспільства до їх потреб та труднощів, загальної та цілеспрямованої політики інших країн для полегшення процесу пристосування у нових умовах. Психологиня Ольга Косяк (2022) зауважує, що українці хвилюються не тільки через війну у себе в країні, а й за переїзд, мають відчуття провини, хвилюються про втрату дому, не здатні зібратися та спланувати своє життя, мають посттравматичний розлад.

Дослідження щодо процесу соціальної адаптації українців, які отримали тимчасовий захист, буде проводитися на території Франції, тому важливо показати особливості французької системи захисту українців та впливу суспільства на процес інтеграції. Наразі актуальних досліджень щодо адаптації українців у Франції не було представлено. Необхідно проводити дослідження щодо процесів соціальної інтеграції задля створення та покращення системи соціального захисту українців, які отримали тимчасовий захист у Франції.

Досліджувана група – українські громадяни, які отримали тимчасовий захист у Франції.

Предмет дослідження - соціальна адаптація українців, які отримали тимчасовий захист у Франції.

Мета дослідження: вивчити процес соціальної адаптації українців, які отримали тимчасовий захист у Франції, виявити потреби та проблеми під час соціальної адаптації та сформулювати критерії успішної соціальної адаптації.

Завдання дослідження:

1. Розкрити теоретичні аспекти поняття “соціальна адаптація”, загальні підходи та критерії процесу соціальної адаптації.

2. Описати основні потреби українців, які отримали тимчасовий захист на місцевому рівні у Франції.
3. Визначити проблеми соціальної адаптації, з якими стикаються українці у місцевій французькій громаді.
4. Сформувати критерії для успішної соціальної адаптації українців, які отримали тимчасовий захист у Франції.

Робота складається із трьох розділів, викладена на 57 сторінках, де текст роботи займає 44 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ

1.1. Теоретичні аспекти поняття “соціальна адаптація” та особливості нормативно-правового забезпечення процесу соціальної адаптації

Соціальна адаптація досліджується багатьма науковцями в Україні та за кордоном, оскільки є важливим чинником у процесі роботи з отримувачами соціальних послуг. Проведений аналіз наукової літератури свідчить про певну проблему, яка пов’язана з описом змісту та основних характеристик поняття “соціальна адаптація”, зокрема такі вітчизняні науковці як: Кавалеров А.І. (2005), Колініченко Т.І. (2014), Козубовська І.В. (2019), Блинова О.Є (2016), Галецька І.І. (2005), Тітар І.О. (2016) досліджували у своїх наукових працях зміст поняття “соціальна адаптація” та вкладали свої особливості у його визначення.

Проблематика адаптації особистості розглядається у різних галузях науки: філософії, соціології, психології, педагогіки, політології.

Розвиток поняття “адаптації” викладено у працях українських філософів: Г.С. Сковороди, В.І. Вернадського, А.І. Кавалерова. Українські філософи розглядали процес адаптації загалом як певний феномен, головною ідеєю якого є поєднання особистості із соціумом та середовищем, у якому вона перебуває. Філософи визначають певне “злиття” зовнішнього та внутрішнього світів людини під час адаптації. Кавалеров (2005) вказує, об’єднання двох світів людини - зовнішнього та внутрішнього - забезпечує згодом можливість індивіда бути продуктивним, задовольняти свої базові потреби, дає можливість подальшого саморозвитку. Вернадський (2005) зауважує, що адаптація - це певний процес перетворень та змін соціального світу, пошук свого “Я” у цьому новому світі. Не менш важливий аспект, виділений філософами, звертає увагу на те, що адаптацію також варто розглядати як процес пристосування людини до вимог тієї соціальної групи, у якій вона проживає (Кавалеров, 2005).

Нові аспекти у поняття адаптації внесли світові та вітчизняні соціологи та психологи, зокрема у деяких працях поняття “адаптації” звучить як “соціально-психологічна адаптація”.

Американський соціолог Shibutani (1961) у своїй праці вказує : “Кожна людина має свої особливі прийоми для подолання труднощів, і ці прийоми можна розглядати як форми адаптації індивіда. На відміну від пристосування (adjustment) - адаптація (adaptation) є більш організованою системою та допомагає вирішувати ті труднощі, які відбуваються під час пристосування” (ст. 87). Увага науковця зосереджена на тому, що поняття “пристосування” є складовою процесу адаптації.

Французька дослідниця, соціологиня Rhein (2002) розглядає поняття “соціальної інтеграції” за концепцією французького соціолога Дюркгейма. Для нього соціальною інтеграцією було “бажання жити разом”. Авторка вказує, наскільки поняття “інтеграції” та “адаптації” змішані між собою у різних країнах світу, демонструє велику кількість синонімів, які використовуються. Так наприклад у Франції використовуються терміни “асиміляція”, “злиття”, “поглинання”.

У той же час, канадський психолог Вебб (1997) розглядає поняття “інтеграції” у призмі біженців та вимушено переміщених осіб як двосторонній процес, коли приймаюча культура стає відкритою та інклюзивною, а вимушено переміщена особа приймає культурні відмінності.

Вкладаючи у соціальну адаптацію психологічні чинники, Галецька (2005) вказує: “соціально-психологічна адаптація є процесом активного пристосування до умов середовища” (ст. 91). Психологи зауважують, що процес соціально-психологічної адаптації має на меті пошук та встановлення внутрішнього балансу між внутрішнім та зовнішнім світами індивіда.

Українська психологиня Кулик (2004) розглядає соціально-психологічну адаптацію через психологічну, біофізіологічну, та інформаційно-комунікативну призми, які становлять суть визначення. Під біофізіологічним підходом розуміється таке пристосування індивіда, яка характеризується постійними змінами в організмі під впливом різноманітних факторів середовища, таких як: біологічних, хімічних,

фізіологічних тощо. Психологічний аспект вчена описує як пристосування індивіда та його входження у соціум, побудову відносин із оточенням; поступовим набуттям типу мислення, цінностей, ідей та норм, як у новому суспільстві. Інформаційно-комунікативна складова вивчає соціальну адаптацію крізь призму зміни функціонування психосемантичних систем.

Зв'язок між соціально-психологічною адаптацією та суспільством, а саме економічною його складовою вводить Емішянц (2016) у своєму дослідженні, яке розглядає процес соціально-психологічної адаптації під впливом економічної кризи, адже авторка стверджує, що “у соціальній системі функцію адаптації здійснює економічна підсистема” (ст. 150).

Деякі автори порівнюють поняття “соціальної адаптації” та “соціалізації” (Козубовська, 2019). Зокрема, йдеться про активізацію процесів входження особистості у нові соціальні групи, структури, пошук нових соціальних ролей, пошук нового соціального оточення. Козубовська (2019) звертає увагу на те, що багато науковців співвідносять поняття “соціальної адаптації” та “соціалізації”, створюють між ними певні зв'язки. Дехто визначає адаптацію як початковий етап соціалізації. Авторка визначає адаптацію як широкий механізм взаємодії особистості із навколишнім середовищем, засвоєння норм, традицій та цінностей суспільства, встановлення рівноваги у внутрішньому світі індивіда.

Щоб окреслити деякі змістовні особливості поняття “соціальної адаптації” було розглянуто його визначення у Словнику української мови (2023).

Адаптація - пристосування організму, органів чуття до середовища та оточення (Словник української мови, 2023).

Існує також поняття соціально-політичної адаптації, наведене у Політичній енциклопедії (2011), що являє собою процес пристосування індивіда до навколишніх умов, соціального, економічного та політичного життя. Зауважується, що адаптація має активний та пасивний вплив на суб'єкта, у процесі цих впливів людина засвоює традиції, моральні норми та цінності оточення. Адаптація допомагає людині самоідентифікуватися. Політична енциклопедія (2011) виділяє також мезо-, мікро -

та макро чинники впливу. Мезо чинниками є країна, етнос, регіон, навчальний заклад. До міні чинників: сім'ю, друзів, оточення. Макро чинники: країна, суспільство у цілому, його настрої, погляди держави.

Оскільки предмет дослідження - особи, які отримали тимчасовий захист у Франції та мають потребу у соціальній адаптації, було проаналізовано документи, які розкривають поняття “соціальна адаптація” у французькій науковій літературі.

Соціальна інтеграція - механізм пристосування індивіда до навколишнього середовища, інтеграція у суспільство (Conseil national des politiques de lutte contre la pauvreté et l'exclusion sociale, 2023). Індивід є інтегрованим, коли його він та члени суспільства поєднані певними цінностями, спільними цілями, відчуттям участі в житті одне одного.

Було визначено, що поняття “соціальна адаптація” та “соціальна інтеграція” ототожнюється та є взаємозамінними та розглядається як механізм входження індивіда до іншої соціальної групи та його приналежність як нового члена цієї громади (Encyclopædia Universalis France, 2022).

Соціальна адаптація є визначенням, яке міститься також у нормативно-правовій базі України. В українському законодавстві поняття “соціальна адаптація” представлено у двох нормативно-правових актах: у Законі України “Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі на певний строк” визначення представлено як: “соціальна адаптація - процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду з метою повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві” (стаття 1).

У Постанові Кабінету Міністрів “Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності” (2018)

“Соціальна адаптація - допомога у проведенні аналізу життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх розв’язання; надання інформації з питань соціального захисту населення; навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв’язків, організації денної зайнятості та дозвілля” (пункт 2).

Термін частково представлено у Наказі Міністерства соціальної політики України “Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації” (2015). Послуга пояснюється як комплекс таких заходів, які направлені на пристосування, підтримки соціальної незалежності, збереження та продовження їхньої соціальної активності.

Бачимо, що в українському законодавстві не представлено такого визначення, яке дає визначає сутність самого поняття. Існують прогалини із визначенням його критеріїв, механізмів.

Загалом, підсумовуючи, можемо побачити, що визначення поняття “соціальної адаптації” протягом років змінюється, але залишається тотожним. Психологи, як і філософи звертають увагу на злиття внутрішнього та зовнішнього середовища під час процесу адаптації індивіда. У той час соціологи додають про важливість впливу культури, цінностей та традицій на процес адаптації. Політологи та політичні енциклопедії вносять до процесу економічні та політичні аспекти.

Ототожнюючи, поняття “соціальної адаптації” у науковій літературі розглядається як процес, у якому індивід входить у нову для нього сферу життя, нові умови. Успішність цього процесу залежить від різних факторів, які представляють науковці за допомогою своїх підходів, але більшість з них погоджуються щодо їх поділу на “індивідуальні” та “групові”. Всі вищевказані терміни та визначення мають спільне: соціальна адаптація - пристосування індивіда до навколишнього середовища, до його норм і цінностей, правил, майбутня самоідентифікація індивіда, його ріст та розвиток.

Французькі соціологи та науковці використовують та ототожнюють терміни “асиміляція”, “злиття”, “поглинання” та зауважують про інтеграцію індивіда з

суспільством, у якому він перебуває, так само як і українські філософи та психологи, які звертали і продовжують звертати увагу на важливість “злиття” двох світів.

Поняття “соціальної адаптації” є неможливим без його критеріїв, тож, наступним етапом нашого дослідження є визначення критеріїв соціальної адаптації, зокрема для вимушено переміщених осіб.

1.2. Загальні підходи та критерії соціальної адаптації

Критерії соціальної адаптації вивчаються разом із процесом соціальної адаптації. Соціологи, психологи, соціальні працівники та політологи виділяють різні групи таких критеріїв, вивчають різні підходи щодо розмежування критеріїв адаптації.

Тітар (2016) розглядає у своїх працях підходи до процесу соціальної адаптації, які були визначені такими вченими як Cheong P.H (2007), Vrecer (2010) та інші. Процес пристосування вимушено-переміщених осіб розглядають крізь два підходи: соціокультурний та ресурсний. У призмі соціокультурного підходу лежить психологічне та культурне пристосування індивіда, подолання психологічного стресу, який виник під час переїзду (Cheong P.H, 2007). Але паралельно із ним існує ресурсний підхід, який описує процес адаптації через пошук та надбання ресурсів індивідом у новому місці проживання. Ці ресурси є такими, які забезпечують базові потреби людини та її життя в цілому: житло, працевлаштування, медичні послуги, соціальні послуги, доступність до транспорту, коло спілкування та проведення вільного часу. Ресурсами людини у цьому підході є фінанси, люди, інформація, послуги. Не варто забувати про вищезазначену соціальну підтримку, яку також розглядають у призмі ресурсного підходу. Канадський психолог Вегу (1997) також включає у поняття “соціальної інтеграції” такі складові як житло, медицина, навчання, працевлаштування.

У роботах деяких науковців, таких як: Блинова (2016), Вегу (2001) можемо умовно виділити дві групи критеріїв соціальної адаптації: індивідуальні та групові.

До критеріїв першої групи відносять індивідуальні відмінності особистості: вік, професія та освіта, темперамент особистості, конформність, ригідність, толерантність тощо (Блинова, 2016). Звернемо увагу на те, що вік відіграє значну роль у пристосуванні до нового середовища. Саме за цим принципом встановлено, що діти молодшого віку легше адаптуються до нових змін та вивчають культуру, ніж підлітки та дорослі. На цей процес значною мірою впливають особливості розвитку особистості за Е.Еріксоном, зокрема підліткам складніше пристосуватися до нових умов, адже криза пошуку себе та свого “Я” проходить складно у абсолютно новому суспільстві з іншими цінностями. Дорослі люди середнього віку також відчують дезадаптацію більше, ніж діти молодшого віку, адже вони потребують пошуку нового житла та нової роботи, що стає важливими складовими для успішної адаптації згодом.

Найскладніше адаптуватися людям похилого віку, адже їм складно сприймати новий соціум, нові традиції та культуру, особливо, якщо вони не відчують у цьому значної потреби (Блинова, 2016).

Вказується про вплив освіти та професії на процес адаптації. Встановлено, що молоді високоосвічені люди пристосовуються до нових умов швидше і краще. Це також може бути пов'язане зокрема із знанням іноземних мов або навіть мови тієї країни, в яку переїхала особа (Блинова, 2016).

Перелік особистісних характеристик, які включають в себе конформність, самоприйняття, темперамент, ригідність, адаптивність та прийняття інших є такими складовими, які вимірюються за спеціально-розробленими методиками та детально вивчаються у рамках соціально-психологічної адаптації.

На процес адаптації впливають переконання людини, її цінності, традиції та культура. Галецька (2005) зауважує, що критеріями адаптації можуть слугувати: 1) особливості емоційних реакцій індивіда, переживання та інші почуття; 2) швидкість реагування індивіда на різні подразники, поведінкові особливості; 3) самооцінка людини; 4) оцінка людиною самого процесу адаптації, чи вважає особа процес

успішним чи ні; 5) прийняття норм та культурних установок нового суспільства, прийняття нових переконань.

Вчена звертає увагу на те, що саме індивідуальні особливості є запорукою успішної адаптації та встановлює, що індивідуальні чинники є важливіші, ніж групові. “Оптимальним для соціальної адаптації є прийняття себе та інших у поєднанні з прагненням реалізувати власні ресурси та переконанням щодо самоефективності й сенсовності власного життя” (Галецька, 2005, ст. 99).

У той же час не варто забувати про поняття “дезадаптації”, яке визначається як “...порушення процесів взаємодії суб’єкта з навколишнім середовищем, які спрямовані на підтримання балансу всередині організму між організмом і навколишнім середовищем” (Грись, 2021, ст. 2). “Дезадаптація - це небажання визнавати або невміння виконувати вимоги соціального середовища, а також реалізувати свою індивідуальність у конкретних соціальних умовах.” (Грись, 2021, ст. 4).

Тобто, дезадаптація також визначається індивідуальними критеріями особистості. На думку деяких вчених, малорозвинені особистісні особливості негативно впливають на процес адаптації і навпаки.

Отже, першу групу критеріїв, яка на думку науковців є рушійною для успішної адаптації, складають:

- вік;
- професія та освіта;
- темперамент особистості;
- конформність;
- ригідність;
- толерантність;
- тощо.

Підсумовуючи вказану групу критеріїв адаптації, можемо зробити висновок, що для успішної адаптації індивід повинен бути молодим, високоосвіченим, комунікабельним, відкритим до інших культур та інших цінностей та переконань,

мати переважно екстравертивний тип, мати високу самооцінку. Очевидно, що на світі не існує ідеальних людей, у яких зібрані всі кращі якості для ефективної адаптації, тому вивчення процесу крізь ці чинники важливе в індивідуальному підході із клієнтом.

Друга група чинників, які впливають на успішність соціальної адаптації, означена науковцями як групові чинники. Серед них:

- схожість або відмінність із культурою індивіда;
- особливості рідної культури індивіда;
- особливості нової культури індивіда, громади та соціуму, в якому перебуває індивід;
- особливості пре-міграції та від'їзду.

Зокрема, у своїй науковій роботі Татаренко (2004) зауважує, що чим більше рідна культура особистості схожа із культурою, у яку потрапив індивід, тим краще пройде процес пристосування. Підтримка та ставлення місцевої громади до індивіда - є важливим критерієм соціальної адаптації. Зокрема, на нашу думку, у період війни, коли людина відчуває стрес, вона потребує психологічної та соціальної підтримки. Орбан-Лембрик (2006) у своїй праці вказує про значний зв'язок між соціальною підтримкою та зниженням рівня стресу, а отже покращенням процесу пристосування.

Інші закордонні вчені зауважують про вплив не тільки особливостей перебування на соціальну адаптацію, а й про вплив самого переміщення. Craig, Jajua, & Warfa (2009) вказують на те, що процес соціальної адаптації та інтеграції залежить від таких критеріїв як: пре-міграція (травма, психологічні травми, геноцид або війна, зниклі безвісти рідні, втрата житла, голод); від'їзд (пошук нових умов, ризик для життя); приїзд (фрустрація, мовний бар'єр, пошук роботи та житла, влаштування освітніх та соціальних послуг, налагодження стосунків з оточуючими). Тобто, до групових чинників додаються особливості пре-міграції та від'їзду.

Низка проведених досліджень, представлених Харківським інститутом соціальних досліджень, вказують на певні критерії, які були висвітлені у ході

опитувань різних груп внутрішньо переміщених осіб. У ході дослідження було проведено оцінку потреб ВПО в Грузії, Сербії, Іраку, Сирії, а отже в країнах, де відбувалися воєнні конфлікти, та було встановлено основні критерії для визначення особливостей процесу соціальної адаптації, а саме: доступ до сталих житлових умов, доступ до медичних послуг, доступ до освіти, інтеграція у суспільство. Кобзін (2020) разом з Міжвідомчим постійним комітетом з пошуку довгострокових рішень в інтересах внутрішньо переміщених осіб (2010) виділяють такі критерії, а саме товари та послуги, які впливають на соціальну адаптацію: продукти харчування, притулок або житло, базові медичні послуги, засоби санітарії, освіта, захист та безпека людини, участь у соціальному житті громади, доступ до мережі правового захисту, соціальний захист та послуги, психологічна допомога. Ці критерії були розроблені Брукінгським інститутом в рамках проєкту щодо внутрішнього переміщення у 2010 році. На їх основі були проведені опитування з оцінки потреб ВПО в Україні у 2020 році в Ізюмській ОТГ у Харківській області.

У нашому дослідженні соціальної адаптації, визначення потреб та труднощів українців, які отримали тимчасовий захист у Франції, було використано саме ці критерії.

Підтвердження актуальності перерахованих вище критеріїв можемо побачити і в сучасних дослідженнях, які показують настрої українців щодо перебування у новій країні та нових умовах. Таке дослідження було проведене у липні-серпні, автором якого є Разумков Центр (2022). У дослідженні опитали 511 біженців з України, 110 осіб з Польщі, 85 з Німеччини та 231 особу з інших країн Європейського Союзу, 63 особи - з країн поза ЄС (Туреччина, Молдова, Швейцарія, США). Респонденти заявляють, що вони відчують постійну тривогу за своїх рідних в Україні (80%); 43% біженців виділяють матеріальні проблеми як такі, які заважають жити комфортно. Менша половина респондентів (42%) вказують на проблеми з пошуком роботи, ще 32% говорять про проблему з орендою житла. Також 35-40% відсотків респондентів заявляють, що у значній мірі отримали

допомогу від місцевих органів влади із пошуком працевлаштування, пошуком житла, гуманітарною допомогою, отримували соціальну та психологічну допомогу.

Щоб зрозуміти, як відбувається процес соціальної адаптації в умовах війни, нами було проведено аналіз досліджень, які вивчають причини повернення переселенців та біженців в Україну та фактори, які впливають на це рішення. Саме для цього The UN Refugee Agency. (2022) провели інтерв'ю з 518 українцями, які у квітні перебували на кордоні й планували в'їхати в Україну з Польщі, Угорщини, Румунії, Словаччини та Молдови. Результати дослідження вказують на те, що третина опитаних повертаються для возз'єднання родин, адже деякі респонденти так і не змогли за кордоном знайти доступне житло або роботу, а так як переважна частина біженців - жінки з дітьми, то складність у пошуку роботи полягає в необхідності догляду за дитиною. Жінки заявляють про ризик та страх зіштовхнутися із сексуальним насильством з боку орендодавців житла. 5% респондентів заявляють про проблему безробіття у новому місці проживання. Респонденти заявляють, що причиною цього є брак робочих місць, недостатня кількість соціальних зв'язків, незнання мови, упереджене ставлення. Деякі респонденти країн ЄС звертають увагу на складність адміністративної мережі, складність оформлення документів (медичного страхування, тимчасового захисту та інших).

У той самий час дослідження представляє для аналізу причини, через які українці б залишилися за кордоном, а саме: жінки з дітьми, діти яких пішли у школу або вступили у ЗВО за кордоном; українці, які володіють іноземними мовами, мали високий рівень доходу, були мобільними, мали роботу за кордоном; представники дискримінованих груп населення, зокрема ЛГБТК+, ймовірно довше залишаться у країнах, де рівень дискримінації менше (The UN Refugee Agency, 2022).

Отже, підсумовуючи, можемо зробити висновок про перевагу ресурсного підходу над соціокультурним, що підтверджують дослідження, які були проведені з українцями. Причинами неуспішної адаптації, або дезадаптації та повернення в

Україну є саме недостатня кількість ресурсів, які можуть забезпечити базові потреби людини, а саме: житло, працевлаштування, медичні та соціальні послуги тощо.

Думка вчених, які вказують про позитивний вплив на адаптацію індивідуальних показників, таких як: освіта та професія, знання іноземних мов, підтверджується дослідженням, у якому респонденти, які були більш мобільні, знають іноземні мови та мають високий рівень доходу - краще адаптуються у новому суспільстві.

Бачимо, що вчені досліджують різні критерії соціальної адаптації, одні визначають психологічні чинники найважливішими, інші - соціальні. Але у житті люди потребують не тільки забезпечення однієї складової здоров'я, а й усіх чотирьох, а отже, людина потребує ресурси у виді товарів та послуг, які будуть забезпечувати рівень її життя. Після забезпечення основних - базових потреб, людина піднімається вище і задовольняє інші складові для проходження процесу соціальної адаптації.

1.3. Статус “тимчасового захисту”, який отримують українці у Франції, та його основні характеристики

Успішна адаптація розуміється вченими як прийняття себе, “злиття” зовнішнього та внутрішнього середовища; прийняття інших у поєднанні з прагненням реалізувати власні ресурси та переконанням щодо самоефективності й сенсовності власного життя (Галецька, 2005). Але у той же час необхідне задоволення базових соціальних потреб, а отже - наявність ресурсів: робота, житло, медичні послуги, соціальні та психологічні послуги, тощо.

Саме тому, після повномасштабного вторгнення росії в Україну європейські країни почали розробляти план дій. За даними ООН на початку війни у Європу виїхало 9 млн. осіб, 100 000 українців зупинилися на території Франції. Українці у Європі можуть отримати “тимчасовий захист”, який передбачає отримання прав на: проживання у державі терміном на один рік та з продовженням на шість місяців

(двічі); право на доступ до праці, до житла, до освіти; право на медичну допомогу; право на соціальну допомогу.

Такий статус, а саме “тимчасовий захист” був прийнятий у Директиві Ради Європейського Союзу від 20 липня 2001 року № 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення наслідків цього, але вперше у дію вступила на засіданні Ради ЄС 4 березня 2022 року (Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року, про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому № 55, 2001).

Статус тимчасового захисту можуть отримати громадяни України, які вимушено покинули Україну після 24-го лютого, особи без громадянства та громадяни третіх країн, як перебували в Україні до 24-го лютого, у деяких випадках: громадяни України, які незадовго до 24-го лютого були у відпустці або відрядженні в ЄС (Імплементативне рішення Ради ЄС 2022/382 що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист, Імплементативне рішення Ради ЄС 2022/382 № L 71/1, 2022).

Тимчасовий захист не передбачає отримання статусу “біженця”, але дозволяє подати заяву на отримання такого статусу у будь-який час перебування особи. (Імплементативне рішення Ради ЄС 2022/382 що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист, Імплементативне рішення Ради ЄС 2022/382 № L 71/1, 2022).

ЄС (2001) за статусом тимчасового захисту дозволила українським громадянам користуватися посвідченням водія українського зразка без наявності міжнародного перекладу та міжнародного зразка.

Тимчасовий захист дозволяє громадянам України у будь-який час повернутися в Україну, у той час як під час отримання статусу біженця кордон перетинати заборонено. Тимчасовий захист надається у будь-якій країні, яку обирає особа, статус біженця - у країні, з якою особа вперше перетнула кордон (Уповноважений Верховної Ради з прав людини, 2022).

Французька влада надає повний пакет прав, які були встановлені Радою ЄС: грошова допомога, допомогу домашнім тваринам разом із асоціацією *Vétérinaires pour tous*, отримання медичного страхування, пошук житла, відкриття банківського рахунку, безкоштовний проїзд (до певного періоду), активація посвідчення водія, працевлаштування, соціальний супровід (*Pour l'Ukraine - Accueil*, 2022).

Щоб оформити тимчасовий захист українці мали звертатися до представників місцевої влади - префектури, у яких відбувається процедура оформлення захисту. Кожна особа також має право на соціальну допомогу та можливість звернень у соціальні служби; соціальні працівники у Франції мають переліки сімей та осіб, з якими проводять соціальну роботу (*Service Public*, 2022).

Кожна країна ЄС створила свою систему надання тимчасового захисту, у Франції процедура подачі документів для отримання статусу відбувається онлайн, за допомогою офіційних сторінок префектур та департаментів. Соціальні мережі та веб-сторінки доступні для перекладу українською мовою, адже велика кількість біженців у дослідженнях зазначає про проблему незнання мови, яке обмежує доступ до значної кількості сфер життя.

Координаційний комітет допомоги Україні у партнерстві з Посольством України у Франції (2023) на своїй офіційній веб-сторінці містить всю важливу інформацію для громадян України, які перебувають на території Франції. На сайті містяться рубрики: допомога з документами та алгоритм дій; допомога з дитиною; допомога з житлом; отримання харчів, одягу та речей першої необхідності; допомога за станом здоров'я; допомога з навчанням; допомога з роботою; допомога з транспортом; допомога для тварин; допомога у різних містах Франції. На веб-

сторінці містяться довідники з практичною інформацією для українців, які прибувають у різні міста (Aideukraine.fr, 2023).

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що статус тимчасового захисту має велику кількість переваг для громадян України. Управління Верховного комісара ООН (2022) у своєму дослідженні з українцями, які повернулись в Україну, вказують, що деякі респонденти повертаються в Україну короткостроково, адже статус тимчасового захисту надає можливість громадянам України пересуватись по території ЄС та в Україну без обмежень під час дії статусу. Українці можуть користуватися всіма правами, які мають громадяни тієї країни, де був отриманий тимчасовий захист, отримувати гарантії цієї країни. Статус тимчасового захисту, який був введений активований вперше, надає можливість українським громадянам забезпечувати базові потреби, які виникають під час переїзду в нове місце: можливість знайти роботу, влаштувати дітей у школи, дитячі садки; дає можливість вступу у ЗВО; дає можливість безкоштовної валідації документів (дипломів, атестатів тощо); можливість користуватися українськими водійськими правами; можливість отримати медичне страхування; соціальні виплати, що свідчить про забезпечення умов для успішної соціальної адаптації.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Час та місце проведення дослідження

Дослідження проводилося у місті Безансон, Франція, регіон Бургундія Франш-Конте протягом жовтня 2022 року - квітня 2023. Дослідниця, під час проведення дослідження, знаходилася у місті Безансон, а респонденти у містах, які входять у склад регіону Бургундія Франш-Конте; деякі респонденти також проживають у місті Безансон.

Місто Безансон є містом на сході Франції та є адміністративним центром регіону Франш-Конте та департаменту Ду. Населення міста - 115 879 осіб. Деякі респонденти проживають не тільки у місті Безансон, а й у сусідніх муніципалітетах, такі як: Шатійон-ле-Дюк, Піре, Еколь-Валантен, Тіз, Морр, Браян. Через труднощі із транспортною доступністю, з деякими респондентами збір емпіричного матеріалу був проведений дистанційно з використанням електронних засобів комунікації.

2.2. Етапи проведення дослідження

Дослідження проводилося у три етапи: підготовчий етап, основний та заключний.

Перший етап дослідження (грудень 2022-березень 2023) включав у себе здійснення аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури щодо розуміння та визначення терміну “соціальна адаптація”; було досліджено проблематику відсутності чіткого визначення цього поняття. Проаналізовано наукові публікації щодо критеріїв соціальної адаптації, підходів до розуміння процесу соціальної адаптації. Зокрема, було вивчено сучасні дослідження, які проводилися безпосередньо з українськими громадянами в інших країнах Європи щодо питання соціальної адаптації за кордоном. Було здійснено аналіз нормативно-правової бази

щодо визначення статусу “тимчасового захисту”, який отримують українські громадяни, які вимушено виїхали в країни Європи після початку повномасштабного вторгнення. Під час першого етапу дослідження було обрано якісний дизайн дослідження, визначено досліджувану групу та розроблено відповідні інструменти для проведення дослідження.

Другий етап дослідження (лютий 2023 - квітень 2023) включав у себе збір емпіричного матеріалу, а саме - були проведені напівструктуровані інтерв'ю з українцями, які отримали тимчасовий захист у Франції та проживають у регіоні Бургундія Франш-Конте. Інтерв'ю мали на меті описати особливості соціальної адаптації, потреби та труднощі українців, які проживають у вказаному регіоні.

Третій етап дослідження (квітень 2023 - травень 2023) включав у себе аналіз отриманого матеріалу. Зокрема здійснено узагальнення результатів дослідження та формулювання висновків дослідження.

2.3. Процедура проведення дослідження

У результаті опрацювання та аналізу наукових публікацій українських та вітчизняних авторів було сформовано об'єкт та предмет дослідження. Також було обрано метод збору емпіричної інформації, а саме - проведення напівструктурованих індивідуальних інтерв'ю, які були проведені за допомогою месенджеру WhatsApp та додатку для онлайн-конференцій Zoom. Такий формат був обраний через труднощі із транспортною доступністю між дослідником та респондентами. Для проведення напівструктурованих інтерв'ю було розроблено відповідний інструмент - гайд напівструктурованого інтерв'ю.

Для даного дослідження респонденти відбиралися за основними критеріями: українські громадяни, які виїхали з України після повномасштабного вторгнення та отримали тимчасовий захист у Франції, а найголовніше у регіоні Бургундія Франш-Конте. Важливість цього критерію полягає в тому, що охопити та описати соціальну адаптацію українців із різних регіонів Франції доволі складно, адже на адаптацію

впливає і місцева влада, і соціальне оточення. Ми можемо припустити, що у різних регіонах місцева влада функціонує по-різному, саме тому респонденти обиралися із того регіону, у якому проживає дослідник. Вік та стать респондентів не бралися до уваги. Вибірка формувалася за принципами зручності та доступності.

Набір респондентів відбувався за допомогою особистих контактів дослідника та методом “снігової кулі”. Для дослідження були запрошені також активні учасники Telegram-каналу “Українці в Безансоні”, адже завдяки їхній діяльності у Безансоні, вони б, гіпотетично, могли б поділитися своїм досвідом адаптації. Загалом до участі в дослідженні було залучено 10 респондентів, із них 2 сім’ї, з яких було опитано одного представника від сім’ї. Планувалося також опитування представників волонтерських організацій у місті Безансон, які співпрацюють з українцями, представниками соціальних служб та мерії. В процесі рекрутування представники даних організацій не вийшли на зв’язок для подальшого проведення інтерв’ю, хоча попередньо зустрічі були погоджені.

За допомогою платформи для онлайн-конференцій Zoom було проведено 3 інтерв’ю. За допомогою месенджеру WhatsApp, тобто у форматі телефонної розмови було проведено 2 інтерв’ю. Також було проведено 4 особисті інтерв’ю, одним із яких було інтерв’ю із сім’єю у числі 3-х осіб.

Домовленість про проведення інтерв’ю, пояснення його мети та цілі проходилося у режимі листування за допомогою соціальних мереж та месенджерів, у індивідуальних чатах. Після отримання згоди на участь в інтерв’ю - погоджувався час та день зустрічі, формат проведення інтерв’ю.

Під час розмови, тобто самого інтерв’ю, учасникам знову було повторено мету та тему інтерв’ю, форму проведення, тривалість, зверталася увага на те, що інтерв’ю буде проведене на засадах конфіденційності без використання будь-якої особистої інформації. Зокрема учасникам повідомлялася причина, з якої вони потрапили до вибірки даного дослідження. Обов’язковим етапом було отримання усної згоди на участь в інтерв’ю та згоди на запис розмови. Учасникам повідомлялося, що інтерв’ю буде проведене на засадах конфіденційності, без використання особистої

інформації. Зокрема зауважувалося, що доступ до записів розмови матиме виключно дослідник та науковий керівник дослідження, респондентів було повідомлено про те, що файли із записом розмови буде видалено після завершення дослідження та аналізу його результатів. На початку інтерв'ю дослідник повідомляв про те, що респонденти можуть уточнювати будь-які визначення та запитання, відмовлятися від відповіді на будь-які запитання, зупиняти інтерв'ю у будь-який момент. Після завершення інтерв'ю, респондентам було запропоновано можливість отримати результати дослідження, щоб ознайомитися із ними.

Перед початком збору емпіричних матеріалів, було проведене одне пілотне інтерв'ю, яке дало змогу внести корективи до інструменту дослідження. Після цього було розпочато безпосередній збір матеріалів. У середньому інтерв'ю тривали 45 хвилин.

2.4 Методи та інструменти дослідження

Дане дослідження проводились з використанням якісного дизайну. Для збору даних дослідження було використано метод напівструктурованих інтерв'ю. Такий метод збору даних було обрано для того, щоб з'ясувати та проаналізувати різноманітний досвід соціальної адаптації українців, які отримали тимчасовий захист у Франції. За допомогою інтерв'ю було виявлено потреби українців під час процесу соціальної адаптації; труднощі та перешкоди з якими стикаються українці під час соціальної адаптації. Також було досліджено рекомендації українців щодо покращення процесу соціальної адаптації у Франції, у регіоні Бургундія Франш-Конте.

Під час проведення дослідження Було використано гайд для напівструктурованого інтерв'ю, який складався із 4-х блоків питань: блок 1 - соціально-демографічні характеристики респондентів; блок 2 - потреби українців під час перебування у Франції; блок 3 - труднощі та перешкоди соціальної адаптації; блок 4 - покращення процесу соціальної адаптації (див. Додаток А). Питання, які були

використані у гайді, були побудовані на основі виявлених критеріїв та підходів соціальної адаптації, під час аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури. При розробці гайду до уваги бралася нормативно-правова база України та світу, а саме, для визначення певних окремих понять, таких як “соціальна адаптація”, “тимчасовий захист”, тощо.

У чотирьох блоках питань є перелік закритих та відкритих запитань, які допомагали дізнатися, та згодом проаналізувати потреби труднощі та перешкоди, які виникали у респондентів під час процесу соціальної адаптації.

2.5 Характеристика вибірки

Вибірку даного дослідження склали українці, які вимушено виїхали з України після 24 лютого 2022 року, та отримали тимчасовий захист у Франції, у регіоні Франш-Конте. Тобто одним із важливих критеріїв для вибору респондентів була доступність. До аналізу було включено інтерв'ю 10-ти респондентів. У таблиці 2.5.1 представлено соціально-демографічні характеристики вибірки дослідження.

Таблиця 2.5.1 Характеристика респондентів

Респондент №	Вік	Статус	Місяць приїзду у Францію	Чи проживали у французькій сім'ї?
Респондент 1	23 роки	Студент	Квітень 2022 р.	Ні
Респондент 2	32 роки	Безробітний	Травень 2022 р.	Так
Респондент 3	32 роки	Робітник	Травень 2022 р.	Так
Респондент 4	41 рік	Робітник	Березень 2022 р.	Так
Респондент 5	21 рік	Студент	Березень 2022 р.	Так
Респондент 6	20 років	Студент	Березень 2022 р.	Так
Респондент 7	63 років	Безробітний	Березень 2022 р.	Так
Респондент 8	61 рік	Безробітний	Березень 2022 р.	Так

Респондент 9	36 років	Безробітний	Березень 2022 р.	Так
Респондент 10	37 років	Студент	Березень 2022 р.	Так

Відповідно до наведеної таблиці 2.5.1, було опитано українців, як жінок, так і чоловіків, різного віку: від 20-ти до 63-х років. Переважна більшість респондентів проживала у французькій сім'ї, та усі опитані респонденти приїхали у Францію весною 2022 року (березень - травень 2022 року). Тільки двоє респондентів із 10-ти мають роботу у Франції. Чотири респонденти наразі перебувають у статусі студента, один із них навчається онлайн в Україні; 4 респонденти є наразі безробітними у Франції.

2.6. Труднощі та обмеження проведення дослідження

Найбільші труднощі виникли на етапі проведення інтерв'ю з експертами, а саме з представниками волонтерських організацій, які співпрацюють з українцями; із представниками соціальних служб, які надають соціальний супровід українським сім'ям; з представниками місцевої влади.

Потенційні респонденти, контакти яких були отримані за допомогою особистих контактів дослідника, погоджувалися на участь у дослідженні, але згодом не виходили на зв'язок для встановлення дня та часу проведення інтерв'ю.

Також труднощі виникали з підбором таких українських сімей, які самостійно влаштувалися у Франції, тобто не проживали у французькій сім'ї. Дуже складно знайти контакти тих українців, які самостійно заїхали на територію Франції та влаштували своє життя.

Деякі респонденти не відповідали у месенджерах та відмовлялися від участі в інтерв'ю, можемо припустити, що потенційні респонденти не мали бажання ділитися власним досвідом з особистих причин, або відсутністю у них можливості дати інтерв'ю.

Серед інших труднощів дослідження можемо виділити схожість досвіду респондентів під час етапів соціальної адаптації, адже більшість з них приїхали в один і той самий час, контактували з однаковими організаціями. Можемо припустити, що ця трудність є наслідком того, що більшість респондентів проживає поруч з невеликим містом Безансон, яке є центром у департаменті Ду, регіону Франш-Конте.

На деяких інтерв'ю респондентам було складно описати труднощі та перешкоди, які виникали у них в процесі соціальної адаптації. Деяким було складно оцінити успішно чи неуспішно вони адаптувалися у новому суспільстві. Деяким респондентам психологічно складно згадувати деталі свого вимушеного переїзду у Францію, вони намагалися якомога швидше перейти до іншого блоку питань.

Обмеженнями даного дослідження є невелика вибірка, яка не є репрезентативною, і результати такого дослідження важко поширити на всю генеральну сукупність у межах даного регіону. Також обмеження виникали із тими респондентами, які приїхали у Францію до друзів/знайомих, тому їх досвід адаптації є відмінним від тих, хто приїхав сам. Важко було дослідити залученість місцевої влади у процес адаптації, якщо інтерв'ю проводилося із тими українцями, які приїхали до друзів/знайомих, адже для них не було настільки необхідним просити допомоги у місцевої громади/влади.

2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять

Соціальна адаптація – пристосування до нового середовища перебування, пошук інформації та ресурсів для організації власної життєдіяльності та соціальної активності у французькій громаді.

Тимчасовий захист - процедура виняткового характеру для забезпечення у разі масового або неминучого масового напливу переміщених осіб із третіх країн, які не можуть повернутися до країни свого походження, негайного тимчасового захисту таких осіб, особливо якщо існує ризик того, що система притулку не зможе

впоратися із таким напливом без негативних наслідків для свого ефективного функціонування, інтересів відповідних осіб, а також інших осіб, які просять про надання захисту (Директива Ради ЄС, 2001).

Оцінювання потреб особи/сім'ї - визначення потреб і труднощів осіб, які проживають у французькій громаді, та їхній вплив на процес соціальної адаптації.

Операціоналізація основних понять відбувається на основі отриманих результатів, під час проведення напівструктурованих інтерв'ю, які охоплюють наступні показники: житло, працевлаштування та навчання, доступність до соціальних послуг, коло спілкування, друзі, доступність до культурних заходів.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ, ЯКІ ОТРИМАЛИ ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ У ФРАНЦІЇ

3.1 Основні потреби українців, які отримали тимчасовий захист на місцевому рівні у Франції

Для вирішення завдань дослідження було визначено основні потреби українців, які отримали тимчасовий захист у Франції, оскільки саме своєчасне вирішення потреб впливає на успішність процесу соціальної адаптації. Щоб перейти до основних потреб, на початку розмови деякі респонденти одразу звертають увагу на причини, чому вирішили їхати у Францію. І одними із причин є робота, далі мова, далі коло спілкування.

“Вирішили їхати у Францію, бо чоловік працював у Франції, знає французьку мову, має друзів та знайомих” (респондент 1).

Розповідь про житло продовжується, зокрема респондент вказує, що після того, як його знайшли, вже ніяких особливо проблем не виникало. Також, під час опису проживання на базі католицької церкви респондент звертає увагу на такі ресурси як: харчування, ванна і туалет, пральні машини, тощо. Власне, одразу розповідаючи про свій приїзд усі респонденти (10 осіб) розповідають про житло, про історію свого проживання і вказують на основні потреби - житло, комфорт та харчування.

“Ми приїхали і почали шукати житло, квартиру.. Спочатку ми жили на базі католицького сообщества, у нас у кожного була своя кімната (ванна, душ), нас тричі кормили (там була така столова). Там було все: і стіральні машини, і сушки, все по-максимуму. Після того як нам дали квартиру у нас вже ніяких питань не було” (респондент 1).

Респондент 1 зауважує, що якби одразу не дали житло, то все було би інакше. Під цими словами розуміється процес соціальної адаптації, мається на увазі, що він

проходив би складніше. Також при розмові про житло знову впливає питання комфорту - меблі, які були у квартирі, яку надали для сім'ї респондента.

“Якби нас не розселяли отак відразу, все було би по-другому. Житло треба було дочекатися, всю мебель нам дали, проблем не було” (респондент 1).

Інші опитані вказують, що хоч і жили у сім'ї, але одразу почали займатися пошуком житла, отримували допомогу соціального працівника та інших волонтерських організацій, які допомагають українцям.

“Житло нам зайшла соціальний працівник. Одразу ми почали займатися питанням житла, але ми місяць прожили у сім'ї” (респондент 2).

“Нас запросили друзі, які проживають у Франції. Ми жили місяць у них, а потім нам знайшли соціальне житло. Нам допомагав соціальний працівник та асоціація, яка там працювала...” (респондент 10).

Також дехто з опитаних згадує працівників організації, які допомагали приїхати у Францію, організовували їх приїзд з Польщі. Звертається увага на те, що навіть у дорозі до Франції працівники організації вже шукала житло для сім'ї.

“До нас у Польщі приїхала лікарка, вона нас забрала. Нам вона одразу всю дорогу до Франції шукала житло. Ми живемо безкоштовно у родині пенсіонерів, але треба шукати і своє житло...” (респондент 9).

На початку розмови інші респонденти одразу починають оцінювати складність свого вимушеного переїзду. Увага знову повертається до житла, додається медичне страхування.

“Мені повністю допомагали з житлом, медичним страхуванням, тому мені все було легко” (респондент 5).

Про медичне страхування згадують й інші респонденти на початку розмови, розповідаючи про потреби, які виникли одразу після приїзду.

“Важливо дуже мати медичну страховку, знати, що можеш звернутися до лікарів” (респондент 2).

“Добре що є страховка, по страховці безкоштовні ліки” (респондент 10).

Отже, можемо зробити висновок, що переважна більшість респондентів (7 із 10) на початку розмови, розповідаючи історію переїзду або описуючи свої перші нагальні потреби, звертають увагу на пошук житла, на влаштування у новому місці.

Навіть ті респонденти і їх сім'ї, які проживали в інших сім'ях, одразу починали шукати своє власне житло, адже проживати довгий час з іншою сім'єю дуже важко.

“Ну ми вже рік під одним дахом. Добре, що вони нас відділили від себе, хоч не пересікаємось кожного дня” (респондент 7).

“Складно під одним дахом із чужою сім'єю, навіть якщо це твої друзі чи родичі. Ви всі різні, кожному потрібен свій простір. Питання житла - чи не найнагальніше з усіх...” (респондент 4).

Дехто з опитаних вказує, що наявність власного житла заслуговує на 20 балів із 10, якби його потрібно було оцінити за шкалою впливу на соціальну адаптацію.

“Важливість житла і працевлаштування для соціальної адаптації це 20 балів із 10...” (респондент 2).

Зокрема поруч із житлом респонденти звертають увагу на важливість під час процесу соціальної адаптації працевлаштування:

“Без роботи я б вже поїхала звідси. Робота для мене є базою, завдяки якій ти можеш проживати в іншій країні. Потрібно заробляти гроші, ти не проживеш на 350 євро соціальної допомоги” (респондент 4).

“Ми коли у Польщу приїхали... ну на це поселення для українців...так там одразу сказали: у Францію можна їхати і дають сразу житло і роботу... от ми і поїхали...” (респондент 8).

Дехто з респондентів вказує на те, що робота є стимулом, є рушієм адаптації:

“Хочу працювати з вересня, працевлаштування це дуже важливо, це стимул адаптуватися, швидше вивчити мову. Треба працювати вже, щоб швидше стати на ноги. Соціальні кошти вже не виплачуються, а витрати залишаються...” (респондент 2).

Інші говорять про те, що не можуть вважати адаптацію успішною саме через відсутність роботи:

“Не можу сказати, що адаптація супер-успішна, тому що я не працюю. Може, якби я працювала, було б краще. Але, я вважаю, що навчатися в університеті, мати безкоштовні курси і навчання - це дуже велика можливість. Сподіваюсь, що зможу знайти роботу у майбутньому...” (респондент 10).

Один із респондентів зауважує, що через відсутність роботи потрібно буде повертатися в Україну.

“Немає роботи, я однозначно буду вертатися...” (респондент 9).

Щодо освіти та професії, яку мали респонденти в Україні, то переважна більшість звертає увагу на те, що їхня освіта мало що дає у Франції, особливо без знання мови.

“Чоловік зміг знайти роботу, працює не по професії. Чоловік священик, але він працює у магазині зараз, у супермаркеті” (респондент 2).

“Я економіст, бухгалтер, 10 років стажу, але тут не працюю за професією, у мене немає того знання мови” (респондент 10).

Можемо підсумувати, що загалом питання працевлаштування респонденти вважають дуже важливим та рушійним для процесу соціальної адаптації, але їхня освіта та професія, яку вони мали в Україні, відіграють невелику роль для адаптації у Франції.

Серед опитаних були респонденти, які мають дітей шкільного віку. Питання освіти та влаштування дітей у школу виникає одразу на початку розмови разом із питаннями про житло та працевлаштування когось із членів сім'ї.

“Сину дуже подобається навчання... в школу взяли без проблем” (респондент 10).

“Діти одразу через тиждень пішли до школи, зі школою взагалі ніяких проблем” (респондент 2).

Також дехто з респондентів намагається одразу влаштувати власну освіту, знайти для себе навчання, поповнення власних ресурсів.

“Я приїхала і одразу почала шукати курси, якесь навчання, вступила в університет... я одразу пішла запитуватись, сказала, що хочу навчатися” (респондент 10).

Дехто з респондентів, відповідаючи на питання з найперших потреб, які виникли під час приїзду, розповідають про одяг, засоби гігієни, тощо.

“Дуже швидко розв’язалася потреба із одягом, засобами гігієни, косметикою, адже не було нічого” (респондент 5).

Переважна частина респондентів не згадує про потреби у одязі, гігієнічних засобах, косметичних, адже вони одразу їхали у сім’ї французів, які допомагали їм у забезпеченні цих потреб.

Іншим аспектом, на який звертають увагу респонденти є офіційне оформлення та отримання статусу тимчасового захисту, який надає можливість отримувати усі права та гарантії, такі ж як у жителів Франції. Це право на медичне страхування, на соціальну підтримку та соціальні виплати, право на працевлаштування та освіти, право на водіння автомобіля з українськими водійськими правами, тощо. Ті з респондентів, хто приїхав у Францію самостійно, без допомоги друзів чи волонтерських організацій, знаходять процес оформлення дещо складним на початку, незрозумілим. З іншої сторони, ті респонденти, хто їхав у сім’ї, до друзів або знайомих, або одразу звертався в благодійні організації, не вважають це нагальною потребою, навіть не згадують про неї.

“Основна потреба була зареєструватися у Франції, отримати тимчасовий захист, знати свої права” (респондент 2).

“Як ми перший раз приїхали сюди, ми не знали, чи помагають тут українцям... у чоловіка документи французькі, то ми думали будемо самі тут все шукати. Але, щоб знімати квартиру треба мати документи. Ми звернулися у Червоний Хрест, вони сказали, що ми можемо піти по програмі тимчасового захисту. Було страшно, коли не знав чи допоможуть, чи ні...” (респондент 1).

Ми можемо зробити висновок, що респонденти були занепокоєні тим, які права вони мають в іншій країні, які гарантії, на яку допомогу можуть

розраховувати. Опитані запевняють, що завдяки допомозі їхніх знайомих, до яких вони приїхали, асоціацій та організацій, які були залучені до допомоги українцям, роботи соціальних працівників - процеси оформлення документів, отримання медичного страхування, пошук житла - проходили доволі успішно та спокійно.

“Перше медичне страхування оформлювали знайомі французи, до яких ми приїхали, інші вже соціальна працівниця” (респондент 10).

“Нам допомагав соціальний працівник та асоціація, яка там працювала” (респондент 10)

“Ну а що ми, ми одразу приїхали у сім'ю, вони всім займалися, все оформили, відвели в усі потрібні місця” (респондент 7).

“Медичну страховку нам допомогла оформити організація, до якої ми зверталися” (респондент 2).

“Житло нам зайшла соціальний працівник” (респондент 2).

“Мені повністю допомагали з житлом, медичним страхуванням, тому мені все було легко” (респондент 5).

Дуже складно дослідити потреби тих українців, які приїхали у Францію самотійно, без допомоги друзів чи інших сторонніх організацій. Це дослідження не може описати досвід цих українців, адже вибірка була обрана методом зручності та доступності, за допомогою використання особистих контактів, а згодом методом “снігової кулі”. Більшість респондентів знає одне одного через те, що зверталися в одні й ті ж асоціації, тощо.

Дехто з респондентів звертає увагу на те, що асоціації, з якими вони співпрацювали і співпрацюють допомагають у соціальній сфері: оплачують дітям різноманітні активності та відвідування секцій, допомагають знайти курси французької мови, або самотійно надають їх.

“Ця католицька церква, в якій ми проживали, нам і курси французької надавала” (респондент 1).

“Ну тут у селі прямо вчителі школи збирали нас, тут декілька сімей українських проживало, і ми займалися. Щось банальне з мови, але вивчали...” (респондент 7).

“Поїздки дитячі - дуже подобається, добре, що з дітьми їздять на різні активності” (респондент 2).

“Курси для сина «тхеквондо» оплачує нам асоціація” (респондент 10).

“Гуртки оплачують.. дрібниці роблять.. і відвезти кудись поїхати. З освітою так само, навчання в університеті - це дорого, а тут все безкоштовно, і житло дають, і стипендію” (респондент 10).

Українці, які приїхали у Францію вважають, що допомога друзів-французів, викладачів французької, жителів громади, волонтерських організацій дуже важлива для них.

Дехто з респондентів також звернув увагу на важливість психологічної підтримки, яка не надавалася по приїзду, і у результаті цей кейс став прикладом дезадаптації.

“... але не було, що важливо, психологічної допомоги. Я не витримала, я поїхала” (респондент 5).

На нашу думку, ключовою потребою поруч із житлом, працевлаштуванням та освітою є знання мови цієї країни. Кожен українець, який був опитаний, звертав увагу на те, що без знання мови ти не можеш адаптуватися. Якщо ти вчиш мову, ти можеш працювати, говорити з іншими людьми, мати друзів.

“Я почала одразу шукати курси французької” (респондент 10).

“Мова - ключовий фактор. Ми з сестрою оббігали усі курси...” (респондент 9).

“... треба швидше вивчити мову. Ти не зможеш довго працювати з телефоном, з перекладачем” (респондент 2).

“Немає близьких друзів серед французів, адже ще немає хорошого рівня знання французької мови” (респондент 1).

“Для мене мова - це 100%. Без знання мови ти не вирішиш жодного питання...” (респондент 4).

Дехто з респондентів вже звертав увагу на те, що без знання мови ти не маєш друзів серед французів, і погано входиш у нове суспільство. Але все ж, паралельно з цим, усі опитані підтверджують те, що підтримка французів, особливо сімей, до яких вони приїхали, є дуже важливою для них. Коло спілкування українців із французами позитивно впливає на їхню адаптацію.

“З французами, з родиною, то ми дружні дуже стосунки підтримуємо, постійно переписуємося... вчителі, які з нами займаються, пенсіонери, дуже гарно до нас ставляться, переймаються як справи...” (респондент 2).

“З великими серцем люди (про французів)” (респондент 2).

“Спілкування з французами значно вплинуло на мою адаптацію, відчувається підтримка, вони завжди переймаються, підбадьорюють нас” (респондент 2).

Щодо спілкування та зустрічей з українцями, то дехто з респондентів вказує, що зустрічається з українцями кожної неділі в українській церкві, дехто запевняє, що у кожного є своє життя та свої справи, тому часу на спілкування з українцями не дуже багато.

“Ми кожну неділю їздим на службу в Безансон, після служби лишаємось поспілкуватись...якісь проблеми, якісь питання...” (респондент 2).

“Спілкування з українцями трохи полегшує життя, є спільні проблеми” (респондент 10).

Коло спілкування формує соціальне життя, дозволяє, допомагає проводити час з іншими людьми, бути в курсі життя у місті, відвідувати музеї, театри, тощо. Опитані респонденти вказують, що дозволяє у них не є на першому плані. Ті респонденти, які долучаються до різних заходів у місті Безансон, які долучалися чи долучаються до волонтерських ініціатив звертають увагу на потребу у транспорті, яка унеможливило їх пересування від селищ, у яких вони проживають, до міста Безансон.

“Питання з транспортом, є і музеї, щось походити відвідати, але автобус ходить один в декілька годин...” (респондент 9).

“Я не мобільна, я не маю як виїхати, у нас один автомобіль, а ти не можеш без автомобіля нікуди дібратися” (респондент 2).

Щодо волонтерських ініціатив, куди долучались опитані респонденти дехто відповідає, що залучався на початку як перекладач, щоб практикувати мову; хтось допомагав збирати їжу, але призупинив цей процес. Тільки 4 із опитаних 10 респондентів залучалися або є залученими до волонтерських ініціатив у роботі з українцями.

“Ну я в цій католицькій церкві ще на початку перекладала допомагала...” (респондент 1).

“Ми були у місцях розселення біженців, там з сім'ями говорили, допомагали їм...” (респондент 4).

“Мій чоловік - священик - він зараз намагається налагодити надання допомоги для українців та для ЗСУ...” (респондент 2).

“Я починала, і приносили ми всі збори... але потім... як не бачиш віддачі від своїх, то бажання пропадає...” (респондент 9).

Тобто, підсумовуючи, можемо стверджувати, що дозвілля, залученість до волонтерських ініціатив не є важливою складовою процесу соціальної адаптації українців у Франції. Більшість з них ніколи не цікавилась як можна долучитися до волонтерських організацій, а питання дозвілля відходить на іншу сходинку, адже на початку усі опитані звертають увагу на найголовніші потреби, які мають рушійний вплив на процес соціальної адаптації, а саме:

- потреба у оформленні основних документів, а саме - тимчасового захисту;
- потреба у власному житлі;
- потреба у знанні французької мови;
- потреба у наявності роботи або навчання;
- потреба у медичному страхуванні;

- потреба у транспорті (наявність власного авто);
- потреба у психологічній допомозі.

Такі потреби як: спілкування, дозвілля, залученість та відвідування культурних заходів, тощо - респонденти не вважають потребою, яку потрібно задовольняти. Спілкування з французами вважають дуже важливим у процесі їх соціальної адаптації, як і допомогу різних волонтерських організацій та асоціацій.

3.2 Найбільш поширені проблеми під час соціальної адаптації, з якими стикаються українці у місцевій французькій громаді

Визначивши основні потреби респондентів, ми дослідити ряд проблем, з якими стикаються українці у місцевій французькій громаді. Проблеми, які виникають, мають вплив на те, як людина відчуває себе, як адаптується до нового місця, і чи вважає свою адаптацію успішною. Відповідь на питання: “Чи вважаєте ви свою адаптацію успішною, якщо так, поясніть, будь ласка, чому; якщо ні, поясніть, будь ласка, також” усі респонденти надавали, розглядаючи і проблеми, і потреби, з якими вони стикалися протягом періоду проживання у новій місцевості. Відповіді на питання про успішність адаптації відрізнялися відповідно до досвіду кожного респондента, і були аргументовані відповідно до проблем, які виникають.

“Не можу сказати, що адаптація супер-успішна, тому що я не працюю. Може, якби я працювала, було б краще” (респондент 10).

4 із 10 респондентів є безробітними, і тільки 2 із них змогли знайти роботу чи то самостійно, чи то за допомогою друзів/знайомих. Увага на проблему з пошуком роботи звертається одразу, адже працевлаштування - це фінансовий ресурс, який необхідний кожній людині для життя. Респонденти звертають увагу на трудність з пошуком роботи у селищах поблизу Безансону, які є невеликими, а тобто, роботу знайти там складно.

“...селище, де ми живемо, практично нічого немає, немає роботи, з цим дуже важко” (респондент 9).

“...нам одразу сказали, що знайдуть тут роботу, але у селищі, де ми проживаємо, нічого немає, а у Безансон їздити немає можливості” (респондент 7).

Переважна більшість респондентів, які не проживають у Безансоні, і не мають водійських прав, або мають тільки один автомобіль у сім'ї, знаходять проблему у транспортній доступності. Вони звертають увагу на розклад автобусів, який не є зручним для того, щоб їздити працювати у місто.

“Я коли була на курсах, так у мене була 4 години перерва, я не могла навіть додому поїхати, бо останній автобус рано їде, я ще маю навчання...” (респондент 10).

“У нас машини немає, а французів просити кожен день возити нас на роботу...ну... це і не зручно якось...” (респондент 7).

“Я не мобільна, я не маю як виїхати, у нас один автомобіль, а ти не можеш без автомобіля нікуди дібратися” (респондент 2).

Під час дослідження ми встановили, що професія та освіта, яку мали українські громадяни в Україні, не відіграють великої ролі для процесу адаптації у Франції, адже щоб влаштуватися на таку ж професію, потрібно пройти сертифікацію диплому та мати високий рівень французької мови. У деяких респондентів така ж проблема виникає і під час вступу в університети.

“Наші дипломи не валідуються, тому я не можу навчатися далі, і це труднощі для мене. Це тяжко. У Франції тяжкі програми для лікарів” (респондент 1).

“Я за професією музикант, але мені, щоб працювати треба підтвердити дипломи...” (респондент 2).

“Я бухгалтер, у мене 10 років стажу, але у Франції не вдалося знайти роботи.. у мене немає достатнього рівня володіння французькою мовою...” (респондент 10).

Також, важливим моментом, який висвітлюється в ході інтерв'ю є те, що людина втрачає свій соціальний статус, приїхавши в іншу країну. Їй необхідно

працювати на тих посадах, які вона може вважати “дрібними”, не такими, які б підходили в Україні:

“Ми в Україні до чогось звикли, я була банкіром, а тут треба працювати прибиральницею. З роботою, дуже важливо, але тут працює моральний фон, що ти не хочеш йти на такі роботи як прибиральник...” (респондент 9).

“Чоловік зміг знайти роботу, працює не по професії. Чоловік священик, але він працює у магазині зараз, у супермаркеті” (респондент 2).

“Іноді задумуюсь, в Україні я мала статус, до мене по імені та по-батькові зверталися... а тут я працюю спокійно, на звичайній фабриці...” (респондент 5).

Щодо проблеми у знанні мови - ця проблема виникає у кожній сфері, у професійній та освітній зокрема. Усі 10 респондентів постійно говорять про навчання, про курси французької мови, про те, що це база, яка потрібна для вирішення будь-яких питань у Франції.

“Сину дуже подобається навчання, трошки важко через французьку” (респондент 10).

“На роботі спочатку було важко, коли мови не знаєш, потрібно вчити...” (респондент 5).

“У мене є знайомий, пішов працювати “з перекладачем” постійно... потім через декілька місяців його “шеф” сказав що, вибачте, ви нам не підходите, ми ж не можемо постійно через перекладач спілкуватися...” (респондент 9).

“Чоловік з роботи приходить і сам якісь фрази перекладає, вивчає, ти ж не будеш весь час з телефоном і перекладачем...” (респондент 2).

Поруч з цим, деякі респонденти вказують на проблему пошуку безкоштовних сертифікованих курсів для українців.

“Мова - ключовий фактор... але ми з сестрою оббігали усі курси, але ніхто нас туди повторно не запросив” (респондент 9).

Такий же вплив знання французької мови має і на створення кола спілкування, особливо серед представників французької громади.

“Немає близьких друзів серед французів, адже ще немає хорошого рівня знання французької мови” (респондент 1).

“Ну спочатку взагалі складно було, вони щось говорять, а ти нічого не розумієш, це тільки зараз вже там з сусідами можеш вийти хоч трошки поговорити...” (респондент 2).

Деякі респонденти також проговорюють проблеми, пов'язані з пошуком житла, а саме з тим, що безкоштовного соціального житла у місті Безансон дуже мало. Деякі сім'ї респондентів чекали на своє житло близько місяця - двох, деякі чекають вже близько року.

“...це велика проблема, що немає свого житла, скільки ж можна вже жити на голові у інших людей” (респондент 7).

“Місяць ми чекали поки соціальний працівник знайде нам соціальне житло...” (респондент 2).

Є кейси, у яких респондентам було складно самостійно орендувати житло, адже вони - українці, і немає гарантій того, що вони зможуть бути фінансово стабільними для оплати житла.

“...є проблема з тим щоб українцям орендувати квартиру, особливо якщо у тебе немає роботи тут, у Франції... я зверталася до місцевої влади, щоб вони виступили як гарант” (респондент 4).

“...тільки через те, що я вже працюю, нам погодилися зробити контракт на оренду житла... якби ні, то друзі-французи хотіли виступати гарантами” (респондент 5).

Щодо проблем під час оформлення медичного страхування та відвідування лікарів, то респонденти зауважують, що цей процес виявляється доволі легким. Єдина трудність, з якою стикається переважна більшість респондентів - відсутність можливості запису на прийом до лікаря у короткий термін; зазвичай очікування займає 2-6 місяців, якщо це є звернення у державний госпіталь.

Зокрема, поруч із медичним страхуванням, постає проблема із отриманням психологічної допомоги, але тільки одна респондентка із 10 звернула увагу на її

важливість та відсутність психологічної підтримки у перші місяці приїзду, а в той же час перші місяці, як ЄС надає тимчасовий захист українським громадянам.

“...я не розглядала варіант пошуку психолога, плюс тому що ще й мови не знала. Була ця проблема мовного бар'єру, було б добре, якби залучали перекладачів...не було послуги інформування про надання психологічної допомоги...”
(респондент 4).

Підсумовуючи, можемо виділити такі проблеми, з якими стикаються українські громадяни у місцевій французькій громаді:

- проблема “мови” та мовний бар'єр;
- проблема під час пошуку житла; (зокрема через відсутність соціального житла у місті; складність укладання контракту про оренду для українських громадян, які не працюють у Франції)
- проблема під час пошуку роботи; (зокрема через незнання французької мови)
- проблема із транспортом; (графік роботи автобусів, відсутність водійських прав чи автомобіля)
- проблема із побудовою соціальної мережі та стосунків із французькою громадою; (зокрема через незнання французької мови)
- проблема із отриманням психологічної допомоги;
- проблема під час запису на прийом до лікаря; (великий термін очікування на прийом у державних госпіталах).

3.3 Критерії для успішної соціальної адаптації українців, які отримали тимчасовий захист у Франції

Визначивши потреби та проблеми, які мають українські громадяни у місцевій французькій громаді, ми можемо сформулювати умови, необхідні для успішної соціальної адаптації українців, які отримали тимчасовий захист у Франції, а саме у регіоні Бургундія Франш-Конте.

1. *Вивчення французької мови.* Деякі респонденти змогли отримати місця для вивчення мови завдяки волонтерським асоціаціям, які виступали гарантами та оформлювали їхню участь; інші ж респонденти, хто шукав курси самостійно, мав труднощі з їх пошуком. Мова є ключовим фактором перебування у новій країні та адаптації до її культури, традицій, до соціалізації. Деякі респонденти зауважували, що не можуть отримати нові знайомства та створити міцне коло спілкування через проблеми зі знанням французької мови.

Відформатовано: Шрифт: курсив

2. *Доступність житла та активна участь представників місцевої влади та соціальних служб у пошуку житла.* Респонденти зауважують на важливості отримання власного житла, адже довгострокове проживання у французьких сім'ях стає трудношстю для них. Деяким респондентам у пошуку допомагають соціальні працівники, але це займає багато часу, що погіршує емоційний та психологічний стан українців під час адаптації. Існує проблема із орендою житла для українців, адже більшість з них не мають роботи у Франції. У цьому випадку представники місцевої влади або соціальних служб могли би надати гарантії для орендодавця щодо української сім'ї чи особи.

Відформатовано: Шрифт: курсив

3. *Працевлаштування та освіта.* Респонденти вказують про важливість отримання роботи, але поруч з цією потребою існує трудношть - знання французької мови на високому рівні. Ми можемо припустити, що існують такі спеціальності та посади, де працівнику не потрібно мати високий рівень знань у французькій мові, але інформаційна доступність до таких посад є низькою. У питаннях освіти для дітей дошкільного та шкільного віку труднощів не виникає, навчанням задоволені усі респонденти, які мають дітей. Проблеми у питанні освіти постають тільки у тих респондентів, хто планує навчатися у французьких університетах або у тих, хто планує підтверджувати український диплом через французьку систему освіти. Підтвердити диплом українського зразка іноді складно, особливо, якщо це спеціальності як: медицина, право, інші технічні спеціальності.

Відформатовано: Шрифт: курсив

4. *Транспорт.* Складно адаптуватися і тим респондентам, які не є "мобільними", адже не мають автомобіля або водійських прав та проживають не у

Відформатовано: Шрифт: курсив

місті Безансон. Таким респондентам складно доєднатися до соціального життя у місті, адже графіки маршруту приміських автобусів є незручними для постійного переміщення у місто. Якщо у сім'ї є тільки один автомобіль, то іншому члену сім'ї складно виїхати із будинку для виконання своїх справ. Проблема транспортного забезпечення також впливає на пошук роботи і працевлаштування. Деякі респонденти не можуть працювати адже графіки робочого дня та графіки руху автобуса не співпадають, і тому працювати стає неможливо.

5. *Оформлення тимчасового захисту* є важливою умовою для успішної адаптації, адже цей статус надає українським громадянам доступ до всіх прав та можливостей, які мають французькі громадяни. Саме за допомогою тимчасового захисту українці можуть жити у Франції, офіційно працювати, отримувати соціальні виплати від держави, тощо.

Відформатовано: Шрифт: курсив

6. *Отримання медичної допомоги та медичного страхування*. Респонденти не мають труднощів з оформленням медичного страхування, натомість зауважують про важливість його існування, адже за допомогою страхування ліки та прийом лікаря є безкоштовними. Трудність у медичній системі українці вбачають у тому, що найближчий запис до лікаря потрібно чекати довго, якщо це не надзвичайна ситуація.

Відформатовано: Шрифт: курсив

7. *Соціальна підтримка*. Підтримка французької громади є дуже важливою для соціальної адаптації. Респонденти звертають увагу на те, що французи добре ставляться до них, допомагають у буденному житті, хвилюються та намагаються показати свою підтримку у різних сферах. Респонденти також звертають увагу на активну залученість у допомозі різних волонтерських асоціацій, які допомагають українцям влаштувати своє життя у Франції. Зокрема, робота префектури та соціальних працівників не залишається непоміченою. Деякі респонденти позитивно відгукуються про роботу соціальних працівників, інші зауважують, що соціальні служби не беруть активної участі у допомозі.

Відформатовано: Шрифт: курсив

ВИСНОВКИ

Отримані результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

Відформатовано: Звичайний

1. Було з'ясовано, що поняття “соціальна адаптація” описується дослідниками, які представляють різні галузі науки: психологію, філософію, право, соціальну роботу тощо. Загалом, узагальнюючи різні визначення, поняття “соціальної адаптації” слід розуміти як процес пристосування, входження індивіда у нове для нього середовище, пристосування до норм і цінностей, прийнятих у соціумі, самоідентифікація індивіда (працевлаштування, навчання, тощо). Процес соціальної адаптації забезпечують певні підходи та критерії, які вчені умовно поділяють на “індивідуальні” та “групові”. Такі критерії допомагають визначити успішність соціальної адаптації або навпаки, причини дезадаптації особистості.
2. Опитування респондентів свідчить, що основними потребами українців, які отримали тимчасовий захист у місцевій французькій громаді є: потреба у оформленні основних документів, а саме - тимчасового захисту; наявність власного житла; вивчення та знання французької мови; наявності роботи або навчання; наявність та оформленням медичного страхування; потреба у транспорті (наявність власного авто); отримання психологічної допомоги.
3. Основними проблемами, які були визначені у ході дослідження, з якими стикаються українці у місцевій французькій громаді є: проблема під час пошуку житла; (зокрема через відсутність соціального житла у місті; складність укладання контракту про оренду для українських громадян, які не працюють у Франції); проблеми під час пошуку роботи; (зокрема через незнання французької мови); низька транспортна доступність; (графік роботи автобусів, відсутність водійських прав чи автомобіля); проблеми із побудовою соціальної мережі та стосунків із французькою громадою; (зокрема через незнання французької мови); ряд інших проблем із отриманням психологічної допомоги та під час запису на прийом до лікаря; (великий термін очікування

на прийом у державних госпіталях). Але поміж цього, найголовнішою проблемою, яку ми готові визначити – це незнання респондентами французької мови на тому рівні, який допомагає їм соціалізуватися та вирішувати свої повсякденні справи.

4. Згідно з визначеними потребами та проблемами нами було сформовано критерії для успішної адаптації українців, а саме: вивчення французької мови, адже мова є ключовим коренем усіх труднощів, з якими стикаються українці; доступність безкоштовних курсів вивчення мови; наявність та володіння власним житлом; отримання роботи та доступ до освіти; можливість підтвердження або перекваліфікації українських дипломів; транспортна доступність, щоб забезпечувати потреби у спілкуванні, соціалізації, пошуку нових знайомств, залучення до різних культурних заходів; постійна соціальна підтримка як французького населення (місцевої громади), так і представників місцевої влади та соціальних служб; доступність до медичного страхування та запису до лікаря; можливість отримання та подальшого продовження статусу “тимчасовий захист” для законного перебування на території Франції та отримання усіх прав та свобод, які мають французькі громадяни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. (б. д.). Судова влада України.
https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_E_S_2001_55.pdf
2. Блажівський, М. (2014). Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. Науковий вісник, 1, 233–242.
3. Блинова, О. (2016). Соціально психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. Науковий вісник Херсонського державного університету, 1(3), 111–117.
4. Вернадський, В. (2005). Вибрані праці. Наукова думка.
5. Галецька, І. (2005). Психологічні чинники соціальної адаптації. У Соціогуманітарні проблеми людини (с. 91–99).
6. Голіната, А. (2017, 2 червня). Культурний шок та криза самоідентифікації: прониклива промова української дослідниці та іммігрантки на TEDx-конференції у США. VOA. <https://ukrainian.voanews.com/a/tedx-promova-svitlana-yarmolenko-ramer/3882854.html>
7. Грись, А. (2021). Психологічні чинники соціальної дезадаптації підлітків. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
8. Громадянська мережа ОПОРА. (2022). Медіаспоживання та громадська активність українців, що знайшли тимчасовий притулок від війни у Польщі.
9. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року, про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому № 55 (2001).
10. Емішянц, О. (2016). Психологічні проблеми соціальної адаптації особистості. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2(5), 150–154.
11. Етичні принципи – Національний фонд досліджень України. (б. д.). Національний фонд досліджень України – Віримо в нашу перемогу!
<https://nrfu.org.ua/about-us/ethical-principles/>
12. Єщенко, О. (2022, 22 березня). Франція приймає українських біженців: житло, робота, школа. LB.ua.
https://lb.ua/world/2022/03/22/510625_frantsiya_priymaie_ukrainskih.html
13. Імплементативне рішення Ради ЄС 2022/382 що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви

Код поля змінено

2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист, Імплементаційне рішення Ради ЄС 2022/382 № L 71/1 (2022).

14. Кавалеров, А. (2005). Соціальна адаптація: феномен і прояви. Астропринт.
15. Карпенко, Є. (2013). Самоактуалізація і адаптація: від конфронтації до кооперації. Нова Зоря.
16. Кількість біженців з України після 24 лютого уже перевищила 9 млн осіб | Новини України Еспreso. (2022, 13 липня). [espresso.tv. https://espresso.tv/kilkist-bizhentsiv-z-ukraini-pislya-24-lyutogo-uzhe-perevishchila-9-mln-osib-oon](https://espresso.tv/kilkist-bizhentsiv-z-ukraini-pislya-24-lyutogo-uzhe-perevishchila-9-mln-osib-oon)
17. Кобзін, Д., Левкіна, Г., & Луньова, О. (2020). Методичний посібник з оцінювання потреб ВПО у громадах. Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД).
18. Козубовська, І. (2019). До питання про взаємозв'язок адаптації і соціалізації особистості. У Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів. Ужгородський національний університет.
19. Колініченко, Т. (2014). Концептуальні засади дослідження проблеми адаптації особистості до умов нового соціального середовища. Молодий вчений, 8(11), 94–97.
20. Косяк, О. (2022, 20 липня). Які проблеми біженці розв'язують у психолога. Psychologie.cz. <https://psychologie.cz/ukr/pro-sho-govoryat-bizhenci-z-ukrayini-na-konsultaciyi-v-psihologa/>
21. Кулик, С. (2004). Психологічні особливості управління професійною адаптацією вчителів [Неопубл. дисертація кандидата психологічних наук]. Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України.
22. Леонідова, В. (2022). Соціокультурна адаптація українських біженців: культурологічний аспект. У Science, innovations and education: problems and prospects.
23. Орбан-Лембрик, Л. (2006). Соціальна психологія (2-ге вид.). Либідь.
24. Орбан-Лембрик, Л. (2008). Психологічні засади спілкування. Нова Зоря.
25. Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації, Наказ Міністерства соціальної політики України № 514 (2017) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text>
26. Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності, Постанова Кабінету Міністрів України № 432 (2017) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-p#Text>

Код поля змінено

Код поля змінено

Код поля змінено

27. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, Закон України № 3160-VI (2018) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>
28. Проскурено, Н. (2023). Інтеграція вимушених переселенців: європейський досвід і український контекст. Європейська Правда.
29. Разумков Центр. (2022). Настрої та оцінки українських біженців (липень–серпень 2022р.).
30. Семигіна, Т., Гусак, Н., & Трухан, С. (2015). Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. Український соціум, 2(53), 65–72.
31. Сирбу, О. (2022, 4 травня). Повернення переселен_ок і біжен_ок: що впливає на рішення | Cedos. Cedos. <https://cedos.org.ua/researches/povernennya-pereselen-ok-i-bizhen-ok-shho-vplyvaye-na-rishennya/>
32. Словник української мови. (б. д.). Тлумачні словники української мови. <http://sum.in.ua/>
33. Термін «Соціальна адаптація» // Термінологія законодавства / Законодавство України. (б. д.). Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/27863>
34. Титаренко, Т., Дворник, М., & Климчук, В. (2019). Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник (Т. Титаренко, Ред.). Імекс-ЛТД.
35. Титар, І. (2016, 1 травня). Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови скасування статусу переселенця. Український соціум, 4(59), 57–67.
36. Требін, М. (2011). Адаптація соціально-політична. Парламентське видавництво.
37. Шаповал, Ю. (2011). Політична енциклопедія (Ю. Левенець, Ред.). Парламентське видавництво.
38. aideukraine.fr. (б. д.). aideukraine.fr. <https://fr.aideukraine.fr/>
39. Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. Applied Psychology: An International Review, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1080/026999497378467>
40. Cheong, P. H., Edwards, R., Goulbourne, H., & Solomos, J. (2007). Immigration, social cohesion and social capital: A critical review. Critical Social Policy, 27(1), 24–49. <https://doi.org/10.1177/0261018307072206>
41. Craig, T., Jajua, P., & Warfa, N. (2009). Mental health care needs of refugees. Psychiatry, 8(9), 351–354.
42. EC. (2001). Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons

Код поля змінено

Код поля змінено

and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. Official Journal of the European Communities, (44), 12–24.

43. EUR-Lex - L:2001:212:TOC - EN - EUR-Lex. (б. д.). EUR-Lex — Access to European Union law — choose your language. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2001:212:TOC>

44. Ivanov I. (2022). Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science, innovations and education: problems and prospects. (с. 351–354). CPN Publishing Group.

45. Kuhn, M. H., & Shibutani, T. (1962). Society and Personality: An Interactionist Approach to Social Psychology. American Sociological Review, 27(5), 697. <https://doi.org/10.2307/2089629>

46. Le Figaro. (2022, 4 серпня). 100.000 réfugiés ukrainiens en France après plus de 5 mois de guerre. Le Figaro. <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/100-000-refugies-ukrainiens-en-france-apres-plus-de-5-mois-de-guerre-20220804>

47. Le site du CNLE. (б. д.). Le site du CNLE. <https://www.cnle.gouv.fr/>

48. LIVRET D'ACCUEIL EN FRANCE POUR LES DÉPLACÉS D'UKRAINE. (2022). Bienvenue sur le site du ministère de l'Intérieur et des Outre-mer. <https://www.interieur.gouv.fr/sites/minint/files/medias/documents/2022-03/livret-daccueil-ukraine.pdf>

49. Réfugiés arrivant d'Ukraine : ce qui peut préserver leur santé mentale. (б. д.). Psycom - Santé Mentale Info. <https://www.psycom.org/actualites/vu-sur-le-web/refugies-arrivant-dukraïne-ce-qui-peut-preserver-leur-sante-mentale/>

50. Rhein, C. (2002). Intégration sociale, intégration spatiale. L'Espace géographique, 3(31), 193–207.

51. Ryan, D. et al. (2008). Theoretical Perspectives on Post-Migration Adaptation and Psychological Well-Being among Refugees: Towards a Resource-Based Model. Journal of Refugee Studies, 21 (1), 1-18

52. Situation Ukraine Refugee Situation. (б. д.). Situations. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

53. The UN Refugee Agency. (2022). Situation Overview: Movement of Ukrainians back into Ukraine from Poland, Slovakia, Hungary, Romania and Moldova.

54. Universalis.fr- Encyclopædia Universalis. (б. д.). Universalis.fr- Encyclopædia Universalis. <https://www.universalis.fr/>

55. Vrecer, N. (2010). Living in Limbo: Integration of Forced Migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia. Journal of Refugee Studies, 23(4), 484–502. <https://doi.org/10.1093/jrs/feq042>

Відформатовано: французька (Франція)

Код поля змінено

Відформатовано

Відформатовано

Відформатовано

Код поля змінено

Відформатовано: французька (Франція)

Відформатовано: французька (Франція)

Відформатовано

Код поля змінено

Відформатовано: французька (Франція)

Відформатовано: французька (Франція)

Код поля змінено

Відформатовано

Відформатовано

Відформатовано

Код поля змінено

Відформатовано: французька (Франція)

Відформатовано: французька (Франція)

Відформатовано

Код поля змінено

Відформатовано: французька (Франція)

Відформатовано: французька (Франція)

Відформатовано

Код поля змінено

Відформатовано: французька (Франція)

Відформатовано: французька (Франція)

ДОДАТКИ

Додаток А

Гайд напівструктурованого інтерв'ю для українців, які отримали тимчасовий захист у Франції

Вступне слово респонденту:

Вітаю! Мене звати Вербицька Надія, я студентка 4 року навчання Національного університету «Києво-Могилянська академія» за спеціальністю «Соціальна робота».

У рамках написання бакалаврської (дипломної) роботи я проводжу дослідження на тему «Соціальна адаптація українців, які отримали тимчасовий захист у Франції (Бургундія Франш-Конте)». У своєму дослідженні я планую висвітлити потреби, особливості та стан соціальної адаптації українців, які через війну виїхали в іншу країну.

Ви потрапили у вибірку через те, що ви є українцем/українкою, які проживають у цьому регіоні.

Наше інтерв'ю триватиме до 45 хвилин, попрошу вас надавати відкриті відповіді на запитання, що стосуються успішності вашої адаптації у Франції. Участь – добровільна, ваші відповіді – конфіденційні. Результати дослідження будуть представлені загально, без уточнення по особах. Ви можете не надавати відповіді на ті питання, на які не матимете бажання. Також ви можете зупинити інтерв'ю у будь-який момент.

Хочу повідомити і запитати у вас дозволу щодо запису нашої розмови для подальшого аналізу. До запису доступ матиме тільки дослідник (я) та науковий керівник.

Це дослідження не фінансується жодними замовниками, проводиться виключно для подальшого аналізу успішності соціальної адаптації українців.

Блок 1. Соціально-демографічні характеристики респондентів (інтерв'юер вписує відповіді у наданий бланк)

Вік:

Стать:

Освіта:

Ваша професія _____

Ваш статус:

- Учень
- Студент
- Особа з інвалідністю
- Особа пенсійного віку
- Інше _____

Вкажіть, будь ласка, місто, в Україні, з якого ви були вимушені виїхати:

Вкажіть, будь ласка, місто, селище, у якому проживаєте у Франції:

Вкажіть, будь ласка, дату приїзду у Францію:

Блок 2. Потреби українців під час перебування у Франції.

2.1. Скажіть, будь ласка, як відбувався ваш переїзд до Франції? Які потреби були найбільш важливими, а які ні та потребували незначного ресурсу для вирішення?

2.2. Скажіть, будь ласка, що для вас “підтримка громади”? Яку ви бачите роль французької громади у підтримці українців?

2.3. Як ви розумієте поняття “складні життєві обставини”? Чи є якісь потреби, які ускладнюють ваше життя у Франції? Чи вважаєте ви, що ви перебуваєте у складних життєвих обставинах?

2.4. Чи можна ці складнощі вирішити самостійно чи, можливо, є необхідність звертатися за підтримкою до: родичів, друзів, знайомих, членів французької громади, волонтерів. Або ви справляєтесь самостійно?

2.5. Здоров’я.

2.5.1. Розкажіть, будь ласка, про своє здоров’я. Як ви себе почуваєте? Чи відчуваєте моральну виснаженість або, навпаки, припіднятість настрою? Чи останнім часом відчували фізичний біль/хворіли?

2.5.2. Скажіть, будь ласка, чи зверталися ви до лікаря? Якщо так, розкажіть, будь ласка, як пройшов прийом? Чи залишилися ви задоволені? Якщо ні, розкажіть, чому.

2.5.3 Звідки ви дізналися про можливість отримувати медичні послуги? Хто допоміг вам оформити медичне страхування? Якщо ви його не отримали - розкажіть, чому.

2.6. Житло.

2.6.1. Як вам вдалося влаштуватися тут? Хто допомагав шукати житло?

2.6.2. Розкажіть, будь ласка, детальніше про ваш пошук житла. Чи була задіяна місцева влада або інші представники громади?

2.7. Працевлаштування та освіта.

2.7.1. Скажіть, будь ласка, чи працюєте ви? Чи навчаєтесь?

2.7.2. Розкажіть, будь ласка, детальніше про процес пошуку роботи/процес початку навчання.

2.8. Соціальна підтримка.

2.8.1. Скажіть, які види соціальної підтримки ви отримуєте у Франції? (Грошові виплати, залучення до різноманітних активностей у французькій громаді, безкоштовні гуртки/курси для дітей, безкоштовні курси французької).

2.9. Коло спілкування.

2.9.1. Розкажіть, будь ласка, про ваше коло спілкування. Чи спілкуєтеся ви/знаєте інших українців, які проживають у цьому регіоні?

2.9.2. Чи відвідуєте будь-які культурні заходи для українців?

2.9.3. Розкажіть, будь ласка, чи є у вашому колі спілкування французи? Якщо «так», як це допомагає вам у адаптації?

2.10. Дозвілля.

2.10.1. Розкажіть, будь ласка, як проходить ваше дозвілля? Чи відвідуєте ви курси французької/або інші для саморозвитку? Чи відвідуєте культурні події у місті?

2.11. Волонтерська допомога.

2.11.1. Скажіть, будь ласка, що ви знаєте про волонтерські ініціативи для українців у нашому місті/регіоні? Чи долучалися/долучаєтеся ви до них?

2.11.2. Чи є для вас важливою підтримка волонтерів?

2.12.3. На вашу думку, яким чином краще було б організувати їх підтримку?

Блок 3. Труднощі та перешкоди соціальної адаптації.

3.1. Розкажіть, загалом, які труднощі та перешкоди виникали у вас у процесі адаптації?

3.2. Розкажіть, будь ласка, чи був проблематичним пошук житла? З якими саме труднощами ви зіштовхнулися?

3.3. Чи проблематичним був пошук роботи? Хто вам допомагав у цьому? Чи залучався до пошуку житла соціальний працівник?

Якщо респондент - студент, запитуємо:

3.4. Які труднощі виникли з навчанням? Якщо ви навчаєтесь тут, розкажіть, будь ласка, як проходив процес вступу? Які труднощі виникали? Хто вам у цьому допомагав?

Якщо у респондента є діти - запитуємо:

3.5. Розкажіть, будь ласка, ваші діти ходять у дитячий садок/школу? Чи виникали труднощі під час влаштування дітей у заклади освіти? Хто був залучений до допомоги у цьому процесі?

3.6. Якщо ви отримували медичні послуги, які труднощі виникали у цьому процесі? Розкажіть про це, будь ласка, детальніше.

3.7. Розкажіть, які труднощі виникали під час влаштування дозвілля? Хто допоміг вам знайти активності у місті, до яких можна долучатися?

3.8. Як відбувається процес вашого особистого розвитку? Чи вдалося вам знайти щось “для себе”?

3.9. Чи є у вашому колі спілкування французи? Які труднощі виникали чи виникають під час спілкування з ними?

3.10. На вашу думку, які з цих труднощів найбільше вплинули на процес вашої адаптації у Франції?

Блок 4. Покращення процесу соціальної адаптації.

4.1. Чи вдалося вирішити ті труднощі, з якими ви стикнулися? Хто допомагав вам у цьому? Як була задіяна громада та місцева влада?

4.2. Які проблеми (здоров'я, фінанси, спілкування, робота, навчання) вдалося вирішити особисто, а які – за допомогою приймаючої сторони?

4.3. Чи можете ви порівняти потреби, які були по приїзду, і які у вас є наразі? Назвіть, будь ласка, найголовніші потреби, які залишились невирішені.

4.4. Як ви можете оцінити загалом ваш процес адаптації? Що ви вважаєте успішною або неуспішною адаптацією? Якої вам вдалося досягнути?

4.5. Чи вдалося вам адаптуватися до звичаїв, традицій, цінностей нової громади? Розкажіть про це.

4.6. Які структури (префектура, соціальні служби, школи/садочки і далі) найбільше допомогли забезпечити ваші потреби? Які організації допомогли покращити процес вашої адаптації?

4.7. Як французька громада вплинула на вашу адаптацію? Яке ви бачите/відчуваєте ставлення французів до українців?

4.8. Як можна покращити процес адаптації українців? Які поради ви можете дати тим українцям, які щойно приїхали у Францію?

Дякуємо за участь у дослідженні!

